

22 травня

До Дня перепоховання Т.Г.Шевченка

*«І на гору Чернечу
нас дороги
ведуть...»*

22 травня – День перепоховання Тараса Шевченка в Україні.

Тарас Шевченко прожив рівно 47 років.
Народився 9 березня 1814 р. і помер 10 березня 1861 р.

Тарас Григорович Шевченко помер холодного ранку 10 березня 1861 року у Петербурзі, коли весна боролася із зимою, коли птахи поверталися із далеких теплих країв на Україну. На третій день його було поховано на Смоленському кладовищі. Віддати останню шану Великому Кобзарю прийшли Достоевський, Лесков, Салтиков-Шедрін, Тургенєв, Некрасов, представники української, польської, грецької громад Санкт-Петербурга.

Місце першого поховання Тараса Шевченка на Смоленському кладовищі у Санкт-Петербурзі

Улітку 1859 року в пошуках землі для своєї садиби Тарас Григорович відвідував Канівщину тоді він і побував уперше на Чернечій горі. Він навіть зобразив її на малюнку «Біля Канева». Відомий історик Михайло Максимович розповів йому, що біля підніжжя цієї гори був розташований стародавній козацький монастир, у якому покоївся прах знаменитих гетьманів Івана Підкови, Самійла Кішки та Якова Шаха. Звідси, до речі, і походить назва гори – Чернеча. Однак тоді поета знову заарештували... На Чернечій горі він так і не пожив. Цей світ він покинув із мрією повернутися в Україну.

Проте його не відразу перевезли до Канева... Тарас Григорович помер, не залишивши офіційного заповіту. Тому його друзям необхідно було подолати велику кількість формальностей, щоби покласти тіло поета в українську землю. І хоча його поховали в Санкт-Петербурзі, на Смоленському кладовищі, що поруч із церквою Смоленської ікони Божої Матері, земляки поета ще в день його смерті вирішили зробити все, щоб перевезти тіло Шевченка в Україну.

За тих два місяці, поки прах поета спочивав у Петербурзі, його могила стала місцем паломництва сотень земляків і жителів російської столиці. Невдовзі українська громада міста таки домоглася дозволу царської влади на перепоховання Тараса.

Дозвіл перевезти тіло Шевченка на Україну дано було в квітні.

І ось настав день, коли жалобна процесія з труною Шевченка вирушила в Україну. Пантелеймон Куліш за козацькою традицією накрив труну червоною китайкою й сказав: «Нехай наш батько з'явиться на Вкраїні лицарем щирим, що жив і вмер, побиваючись про добро, про честь і волю нашу... З'явись, батьку, серед рідного краю під своєю червоною китайкою, заслугою козацькою; згромадь навкруг себе сліпих, глухих та без'язиких, нехай побачать, як далеко вони од правди постали, нехай почують із мертвих уст твоїх твоє слово безсмертне... Наш єси, поете, а ми народ твій і духом твоїм дихатимемо во віки і віки...»

Тужливий поїзд рушив через увесь Петербург до вокзалу залізниці: червона китайка давала людям знати, що то батько українського слова навіки покидає ту чужу столицю.

До Москви прах перевезли залізницею, труну поставили в Тихонівській церкві на Арбаті. Попрощатись із поетом приходили численні москвичі-вчені, письменники, актори, студенти.

Далі до Києва на тих самих дровах труну везли поштовим трактом через Серпухов, Тулу, Орел. В Орлі проводжаючи випросили собі вінки, що лежали на труні, і один із них розділили між собою, а другий – взяли в гімназію. Це приклад того, як народ цінував нашого Кобзаря. Далі шлях пролягав через Глухів, Кролевець, Батурин, Борзну, Ніжин, Козелець, Бровари.

Скрізь цю похоронну процесію зустрічали багатолюдні юрби народу. Потім прибули в Бровари, а потім у Микільську слобідку, де треба було чекати дозволу на в'їзд до Києва. Коли в місті стало відомо, що з Петербурга привезли прах Шевченка, назустріч за Дніпро поспішили численні шанувальники поета, особливо молодь – студенти й гімназисти.

Перед мостом коней розпрягли і студенти самі повезли дрого з труною.

Добившись дозволу, труну поставили в церкві Різдва на Подолі. Сюди прийшли тисячі киян, влаштувавши справжню політичну маніфестацію. Рідні і близькі поета сфотографувалися біля труни.

Тим часом стало питання: де саме ховати тлінні останки генія українського слова? Петербурзькі громадяни цього питання не вирішили, проте виразили думку щодо поховання в Києві. І потім на якому кладовищі?

Чи у Видубицькому монастирі, чи на «Аскольдовій могилі», чи на Щековиці?

Але, у всякому разі, на горі побіля Дніпра. Варфоломій Шевченко тієї думки, щоб поховати на Щековиці, розпорядився викопати там могилу. Але коли приїхав з труною Честахівський, який був при останніх хвилинах життя Шевченка, і сказав поховати його в Каневі. А на Чернечій горі біля Канева Варфоломій вже тоді довів до краю придбання землі для Тараса під хутір, куди він бажав перебратися навесні.

Таким чином, могила його на Чернечій горі повністю відповідала бажанню його посліднього поселення. І 19 травня о 4-тій годині дня труну на руках понесли з церкви до пароплава.

Генерал-губернатор заборонив виголошувати промови в церкві, тому їх виголошували по дорозі від церкви до місця стоянки пароплава.

Промовців було так багато, що доводилося спинятися з труною майже через кожні п'ять кроків. 20 травня о 7-й ранку пароплав "Кременчук" з прахом Шевченка відбув з Києва до Канева.

Тіло поета супроводжували його брати Микита і Йосип з дружинами та сестра Ярина, Варфоломій Шевченко з сім'єю, І. Сошенко і М. Чалий з дружинами, О. Лазоревський, Честаківський, В. Забіла, студенти Київського університету М.В. Лисенко, М. Старицький, Г. Рильський та ін. О 4-й годині дня пароплав прибув до Канева. Труну поставили в Успенському Соборі.

Панихида під час перепоховання праху Шевченка. Київ, травень 1861 р.

21 травня відбулася багатолюдна панахида. Рідні поета, студенти Київського університету і селяни навколишніх сіл викопали могилу і змурували склеп. За відомостями поліції, що наглядала за похоронами на ньому брало участь близько 2000 чоловік і 22 травня о 7-й вечора Шевченка поховали на Чернечій горі (тепер Тарасова), поблизу Канева. Тут, на шпилі гори поховали навіки останки того Велетня, якого «за Україну замучено колись».

Пророка нації поховали як гетьмана України. Чернеча гора, де був старий козацький монастир, де поховані гетьмани Іван Підкова, Яків Шах та Самійло Кішка, пригорнула сина України.

Після поховання розпочалося справжнє паломництво. До речі, саме Честаховський наполіг на похованні Шевченка на Чернечій горі, а не біля церкви у Каневі, як хотіла його родина. Саме розпорядникові спало на думку, що добре було б насипати могилу – він же цю ідею власноруч і втілив, узгодивши з місцевою владою, а потім організував додаткові масштабні поминки вже влітку, після освячення місця поховання.

Зі спогадів бабусі Насті Щепанської про похорон Тараса Григоровича Шевченка 1861 року:

«За процесією їхали єврейські хури, брички, фаєтони, порожні вози. На царині на один віз склали цех – корогви везти назад до церкви, з цехом сіли бабусі, дідки. Священники скинули ризи, сіли на єврейський фаєтон. З ними та баринька, пан і поїхали учотирьох. На фаєтонах, бричках поїхали пани. Дехто з людей повернулись до містечка, а дехто залишились супроводить покійника до його могили. Дві молоді панночки з містечка попереду несли портрет Шевченка. Вони були такі наполегливі, що одмовились од заміни і по грязюці йшли до самої могили. Їхали і шли горою. Дорога дуже важка, пагорби, всі потопились до сьомого поту. Ледве добрались до Чернечої гори. Назустріч вийшов священник з хрестом та кадилом. З'явився неспокійний панок, якого вилаяв священник, узяв у панночок портрета і повісив його на груші. Панночка, що плакала у соборі над труною Шевченка, дала панкові цілий шматок червоної стрічки, яку панок розпустив і носив біля портрета. Після похорону і останньої “Вічна пам'ять”, кишеньковим ножичком панок різав червону стрічку і давав по пів-аршина кожному. Я уже казала: над могилою знов з'явився орел, він покружляв і зник. Священник почав своє слово – прощання. Сльози мішали йому. Всі люди плакали. Я ніколи не думала, що священники можуть плакати. Па трьох рушниках зняли з воза трупу, спустили в яму... Мабуть, там хтось був, бо казали: що поховали у склепі цегляному. Кругом валялись куски цегли. На згадку я взяла декілька шматочків цієї цегли, і коли священник запечатував могилу: з чотирьох сторін лопатою по краях ями робив хрест, то всі плакали. Плакали навіть ті, казала Марина, що вперше почули слово “Шевченко Тарас”. Була тиша кругом. Опускали домовину, кажу ще раз, на трьох рушниках. Важка була, молодь, що весь час співала “Христос воскрес”, почали закопувати яму. Люди підходили до ями, брали грудку землі і кидали у яму, потім вибирали грудку побільше для себе... Несли додому. Дідусь у хусточку узяв декілька мокрих кусків землі».

Перша могила на Чернечій горі у Каневі, з дерев'яним хрестом (1861 р.)

Народ назвав Чернечу гору Тарасовою. Могилу обклали камінням так, щоб надати могилі вигляду степової могили. Згодом на могилі встановили дубовий хрест. У 1884 р. (через 23 роки) на пожертви народу було встановлено чавунний хрест.

Після революції 1917-го та громадянської війни, 1923 року, більшовики сплюндрували місце поховання Тараса Григоровича, скинувши величезний пам'ятник-хрест, встановлений 1884 року за народні гроші. Однак через 16 років у Каневі відкрили музей Тараса Шевченка, а на могилі встановили пам'ятник. Із цією подією пов'язана одна загадкова історія. Щоб гранітний постамент із бронзовим монументом Кобзаря не розчавив труну, необхідно було точно розрахувати місце його розміщення. Річ у тому, що, згідно з козацьким обрядом, могилу обклали камінням і надали їй форму кола. Та за багато десятиліть воно деформувалося від дощів.

Тому була створена комісія із працівників НКВС і представників місцевої влади, під наглядом якої бурили землю, щоб знайти склеп. Розкривши поховання поета й відкривши кришку труни, члени комісії побачили металевий ящик, у якому виявили ще одну труну з віконцем. Поряд лежав засохлий вінок. Пізніше одна із жінок, яка була присутня при розкритті могили, згадувала, що «Шевченко лежав, як живий». Але щойно обличчя торкнулося свіже повітря, як те миттєво почало просідати... Того ж 1939 року вхід до склепу замурували залізобетонною плитою

Під час окупації нацисти організували на території музею концтабір. Але навіть вони не наважилися потривожити прах поета.

Протягом багатьох десятиліть могила Шевченка в Каневі була й залишається місцем паломництва для його шанувальників з усього світу. Щороку в травневі дні біля могили поета проходять богослужіння, сюди звідусіль їдуть люди вклонитися Кобзареві.

Чавунний хрест на могилі Шевченка

І вже в 1939 р. на могилі споруджений пам'ятник, автором якого є скульптор Манізер.

Такий вигляд могила має і тепер: двоярусний насип заввишки 6,5 метрів, увінчений лабрадоровим постаментом, що сягає вгору на 7,5 м. На ньому височить 3,5 метрова бронзова постать Шевченка.

Кожен рік у день перепоховання до могили Кобзаря з різних куточків світу приїжджають рідні поета, працівники культури і просто жителі України, щоб засвідчити пам'ять про Батька України, пам'ять про Великого Кобзаря!

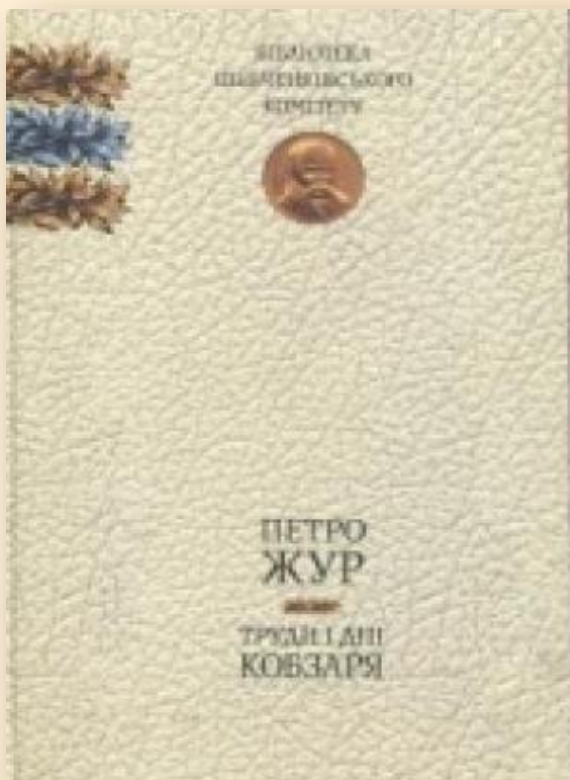

У 2018 році вийшла в світ нова книга Зінаїди Панасівни Тарахан-Берези «Святиня. Чернеча гора та стародавній монастир Канівський». Це видання, визначене автором як науково-історичний літопис Чернечої гори, присвячене історії одного з духовних центрів України з давніх часів і донині. Наповнена багатим фактичним матеріалом, зібраним дослідницею упродовж багатьох років кропіткою праці з величезної кількості вітчизняних і зарубіжних документальних, історичних, літературних, мемуарних та фольклорних джерел, насичена цікавим ілюстративним матеріалом, книга стала глибинним авторським переосмисленням подій, пов'язаних з Чернечою горою – від часу поховання Тараса Шевченка на околиці Канева до становлення меморіалу Великого Кобзаря – у контексті різних етапів вітчизняної історії.

**Святиня. Чернеча гора та стародавній монастир Канівський [Текст]//
Науково-історичний літопис Чернечої гори/ Зінаїда Тарахан-Береза–
Черкаси: «ІнтролігаТОР», 2018. – 416 с.**

Книжка визначного шевченкознавця Петра Жура (1914–2002), перше (російськомовне) видання якої з'явилося 1996 року у підмосковних Люберцях, є найповнішим на сьогодні літописом життя і творчості Шевченка і вагомим підсумком багаторічної праці автора. У ній зроблено спробу зосередити з максимальною можливою повнотою дані Шевченкової біографії: перелік його творів і листування, відомості про події з його життя, публікації творів та прижиттєву критику, згадки про нього та його твори в тогочасній пресі, листуванні та спогадах сучасників. Значну увагу приділено історичному тлу, на якому відбувалося формування поетового світогляду, проходило його життя і розвивалася творчість. Окремі розділи літопису присвячено історії поетової землі та роду, а також подіям перших місяців після смерті Шевченка: похорону в Петербурзі, перепохованню в Україні, вшануванню поетової пам'яті.

Жур, П. Відхід у безсмертя [Текст] / П. Жур // Жур П. В.
Труди і дні Кобзаря. – Київ, 2003. – Розд. XV. – С. 459 – 480.

Хронологію і дух походу-реквієму, присвяченого перепохованню Тараса Шевченка, відтворює видання «Останнім шляхом Кобзаря». Наведено роздуми політичних та релігійних діячів, письменників про вплив Кобзаря на сучасне українське духовне життя. Для багатьох поколінь українців – і не тільки українців – Шевченко означає так багато, що сама собою створюється ілюзія, ніби ми все про нього знаємо, все в ньому розуміємо, і він завжди з нами, в нас. Та це лише ілюзія. Шевченко як явище велике й вічне – невичерпний і нескінченний. Волею історії він ототожнений з Україною і разом з її буттям продовжується нею, вбираючи в себе нові дні і новий досвід народу, відзиваючись на нові болі й думи, стаючи до нових скрижалів долі. Він росте й розвивається в часі, в історії, і нам ще йти і йти до його осягнення. Ми на вічному шляху до Шевченка...

**Останнім шляхом Кобзаря [Текст]. – Київ :
Український літопис, 1994. – 280 с.**

Основою збірника стала повість княжни В. М. Рєпніної (1808-1891) про Т. Г. Шевченка, з яким вона познайомилася в своєму родовому маєтку 1843 року в Яготині на Полтавщині. Почуття, яке спалахнуло у неї до поета, розкрило її літературний дар. Повість «Безмовна любов» стала першим твором про Шевченка, а княжна Рєпніна була першою, хто назвав тоді ще тридцятилітнього поета генієм. Рєпніна всіляко допомагала поетові, навіть коли він був на заслані і царські власті заборонили їй листуватися з ним. Крім повісті, в книгу включено лист В. М. Рєпніної до Шарля Ейнара, який за естетичними і стильовими особливостями є самостійним епістолярно-художнім твором, також цілком присвяченим висвітленню постаті Шевченка, особливостей його характеру, світоглядним та художнім перевагам, що формувалися в його інтенсивному творчому житті яготинського періоду. Доповнює збірник цілий масив спогадів сучасників Шевченка про нього, серед яких відомі імена — П. Куліш, М. Костомаров, І. Тургенєв, М. Лєсков, багато інших.

Чалий, М. Похорон Т. Г. Шевченка на Україні [Текст]
/ М. Чалий // Чалий М. "Я дуже щиро вас люблю..." :
Шевченко у розповідях сучасників. – Харків, 2004. – С. 314 – 321.

ЛІТЕРАТУРА:

[«Привітай же, моя ненько, моя Україно...»] [книга-літопис / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Черкас. обл. держ. адмін., Черкас. обл. рада ; упоряд. Дмитренко В. І., Новицький М. Л.]. – [Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2011]. – 192 с.

Жадько, В. Український некрополь [Текст]: іст. наук. довід. / Віктор Жадько. – Київ : СПД "Жадько В. О.", 2005. – 352 с. Про поховання Т. Г. Шевченка. – с. 82 – 88.

Чалий, М. Похорон Т. Г. Шевченка на Україні [Текст] / М. Чалий // Чалий М. «Я дуже щиро вас люблю...» : Шевченко у розповідях сучасників. – Харків, 2004. – С. 314 – 321.

Жур, П. Відхід у безсмертя [Текст] / П. Жур // Жур П. В. Труди і дні Кобзаря. – Київ, 2003. – Розд. XV. – С. 459 – 480.

Тарахан-Бережа З. Святиня. Чернеча гора та стародавній монастир Канівський [Текст] // Науково-історичний літопис Чернечої гори / Зінаїда Тарахан-Бережа. – Черкаси: «ІнтролігаТОР», 2018. – 416с.

Останнім шляхом Кобзаря [Текст]. – Київ : Український літопис, 1994. – 280 с.

Гальченко, С. «І Дніпро, і кручі...» [Текст] / С. Гальченко // Укр. культура. – 2001. – № 4-5. – С. 24 – 25.

Сенюк, С. Заповідник «Могила Т. Г. Шевченка» [Текст] / С. Сенюк // Шевченків край : іст.-культурол. нариси. – Київ, 2005. – С. 248 – 251.

Щепанська, Н. Спогади про похорони Шевченка [Текст] // Шевченків край : іст.- культурол. нариси. – Київ, 2005. – С. 226 – 229.

Юхно, Б. Довга дорога додому [Текст] / Борис Юхно // Місто. – 2010. – 26 трав. – С. 7.

Боронь, О. Його остання путь стала символічною [Текст] / О. Боронь // Уряд. кур'єр. – 2011. – 21 трав. – С. 17.

Дзюба, І. В Україну – назавжди [Текст] / Іван Дзюба // Культура і життя. – 2009. – 20 трав. – С. 5.